

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет грецької філології та перекладу
Кафедра слов'янської філології та перекладу

Н. А. Гайдук

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять з дисципліни

«Соціолінгвістика»

для студентів 3 курсу спеціальності 035 Філологія

«Мова та література (російська)»

Маріуполь – 2018

УДК 811.16'373(076)

ББК 81.411-3я73

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Соціолінгвістика» для студентів 3 курсу спеціальності 035 Філологія «Мова та література (російська)» / укл. Н. А. Гайдук. – Маріуполь: МДУ, 2018. – 48 с.

Дані Методичні рекомендації призначені для студентів факультету грецької філології та перекладу, що навчаються за спеціальністю 035 Філологія «Мова та література (російська)» і складаються з основних теоретичних положень щодо підготовки до практичних занять з навчальної дисципліни, практичних завдань, а також рекомендацій щодо самостійної підготовки студентів до семінарів. Крім того, дані методичні рекомендації містять матеріал, який може бути використаний студентами при виконанні завдань з соціолінгвістичної практики.

Рецензенти:

Грачова Т. М., к. пед. н., доц. кафедри української філології МДУ;

Пономарьова Л. В., к. філол. н., доцент кафедри української мови та слов'янської філології ДВНЗ «ПДТУ»

*Затверджено на засіданні Вченої ради
факультету грецької філології та перекладу МДУ
Протокол № ____ від _____ 2018 р.*

© Гайдук, 2018 рік
© МДУ, 2018 рік

ЗМІСТ

ТЕМА 1

Розмовне мовлення.....	4
Практичні завдання.....	6

ТЕМА 2

Сценічне мовлення.....	10
Практичні завдання.....	12

ТЕМА 3

Молодіжний жаргон.....	14
Практичні завдання.....	17

ТЕМА 4

Народи світу та мови.....	20
---------------------------	----

ТЕМА 5

Мовна ситуація.....	21
---------------------	----

Питання до заліку з соціолінгвістики.....	21
---	----

Теми реферативних досліджень.....	23
-----------------------------------	----

ДОДАТОК 1

Короткий словник соціолінгвістичних термінів.....	24
---	----

ДОДАТОК 2

Зразки запису тексту для соціолінгвістичного аналізу.....	32
---	----

ДОДАТОК 3

Зразок щоденника соціолінгвістичної практики.....	39
---	----

ЛІТЕРАТУРА.....	46
-----------------	----

ТЕМА 1

РОЗМОВНЕ МОВЛЕННЯ

4 години

ПЛАН

1. Розмовне мовлення та його місце серед інших функціональних стилів сучасної російської мови.
2. Принципові відмінні особливості розмовного мовлення.
3. Основні жанри мовлення.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Розмовне мовлення – це функціональний різновид літературної мови. Воно виконує функції спілкування і впливу. Розмовне мовлення обслуговує таку сферу комунікації, для якої характерні неофіційність стосунків між учасниками і невимушеність спілкування. Воно використовується здебільшого у побутових ситуаціях, сімейній обстановці, на неофіційних засіданнях, нарадах, неофіційних ювілеях, урочистостях, дружніх застіллях, зустрічах, при довірчих розмовах колег, начальника з підлеглими тощо.

Теми усного мовлення визначаються потребами спілкування. Вони можуть змінюватися від вузько побутових до професійних, виробничих, морально-етичних, філософських та ін.

Важливою особливістю розмовного мовлення є його непередбачуваність, спонтанність (лат. *spontaneus* – мимовільний). Мовець створює, відтворює свою мову відразу «набіло». Як відзначають дослідники, розмовні мовні особливості часто не усвідомлюються, не фіксуються свідомістю. Тому нерідко, коли носіям мови для нормативної оцінки пред'являються їх власні розмовні вислови, вони оцінюють їх як помилкові.

Наступною характерною ознакою розмовного мовлення є безпосередній характер мовленнєвого акту, тобто воно реалізується лише при безпосередній участі осіб, що говорять, незалежно від того, в якій формі воно реалізується – діалогічній або монологічній. Активність учасників підтверджується висловлюваннями, репліками, вигуками, просто якимись невеликими звуками.

На структуру і зміст розмовного мовлення, вибір вербальних і невербальних засобів спілкування великого впливу мають екстралінгвістичні (позамовні) фактори: особистість адресанта (мовця) і адресата (слухача), ступінь їх знайомства і близькості, фонові знання (загальний запас знань мовців), мовленнєва ситуація (контекст висловлювання). Наприклад, на

питання «Ну, як?» в залежності від конкретних обставин, відповіді можуть бути самими різними: «П'ятірка», «Зустрів», «Дістав», «Програвав», «Одноголосно». Іноді замість словесної відповіді достатньо зробити жест рукою, надати своєму обличчю потрібний вираз – і співрозмовнику зрозуміло, що хотів сказати партнер. Таким чином, позамова ситуація стає складовою частиною акту комунікації. Без знання цієї ситуації нерідко значення висловлювання може виявитися незрозумілим. Велику роль в розмовному мовленні відіграють також жести і міміка.

Розмовне мовлення – мовлення некодифіковане, норми і правила його функціонування не фіксуються в різного роду словниках та граматиках. Воно не настільки суворе в дотриманні норм літературної мови. В ньому активно використовуються форми, які кваліфікуються у словниках як розмовні. «Помітка *розм.* їх не ганьбить, – пише відомий лінгвіст М. В. Панов. – Помітка попереджає: особу, з якою ви в суворо офіційних відносинах, не називайте голубчиком, не пропонуйте їй куди-небудь вникнути, не повідомляйте їй, що вона довготелеса і часом буркотун... В офіційних паперах не вживайте слова глядь, всмак, геть... Адже розумні поради?»

В цьому відношенні розмовне мовлення протиставляється кодифікованій книжній мові. Розмовне мовлення, як і книжкова мова, має усну й писемну форми. Наприклад, вчений-геолог пише статтю для спеціального журналу про поклади мінералів в Сибіру. Він використовує книжну мову в письмовій формі. З доповіддю на цю тему вчений виступає на міжнародній конференції. Його мова книжна, але форма – усна. Після конференції він пише про свої враження лист колезі по роботі. Текст листа – розмовне мовлення, письмова форма. Вдома, в колі сім'ї геолог розповідає, як він виступав на конференції, з ким із старих друзів зустрівся, про що говорили, які подарунки привіз. Його мовлення – розмовне, його форма – усна.

Активне вивчення розмовного мовлення почалося в 60-х роках ХХ століття. Стали аналізувати магнітофонні та ручні записи невимушеного природного усного мовлення. Вчені виділили специфічні лінгвістичні особливості розмовного мовлення у фонетиці, морфології, синтаксисі, словотворі, лексиці. Наприклад, в області лексики для розмовного мовлення характерна система власних способів номінації (називання): різні види стягнення (вечірка – вечірня газета, мотор – моторний човен, вступати – у навчальний заклад); багатослівні фрази: Є чим писати? – олівець, ручка, Дай чим укритися – ковдра, плед, простирадло); однослівні похідні слова з прозорою внутрішньою формою (відкривачка – консервний ніж) тощо. Розмовні слова відрізняються високою експресивністю (каша, окрошка – про плутанини, кисіль, розмазня – про мляву, безхарактерну людину).

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Виділіть та дайте характеристику особливостям розмовного мовлення у поданих нижче фрагментах:

В пятьдесят восьмом галерею открывали / в пятьдесят седьмом году я после института сразу значит / вот когда была зачислена туда / на работу // Фонды нам передавались из Краевого музея // Основа-то была / собрание Краевого музея / они.. там негде.. / там не было площадей / там залов не было / где расположить эту экспозицию // И у них в запасниках лежало огромное количество прекрасных работ / которые потом / мы вызывали реставратора из Иркутска// <...>

Здесь долгое время работал реставратор из иркутского музея / Там же старый музей очень в Иркутске / и в общем вот прекрасные были фонды // Мы открыли галерею на базе красноярских фондов / а потом уже / стали поступать / уже поступления были новые / уже там Русский музей уже там что-то подбросил / там что-то из других приобретений /// Ой / время было хорошее / все друг дружку знали // Но я вам хочу сказать / вот интересное дело / вот я сейчас прихожу допустим на концерт / ну я не очень часто хожу / на концерты / или там в филармонию // Ну просто времени нет / работа достаточно тяжелая // И понимаете какая вещь / в залах почти те же самые люди / которых я знаю по своей молодости // В общем-то и на премьерах / в общем-то и на гастрольных... // Вот люди / которых я знаю по старому Красноярску ///

Завдання 2

Перебудуйте наведені вище фрагменти у відповідності до норм кодифікованої літературної мови.

Завдання 3

Проаналізуйте наведені нижче діалоги, зверніть увагу на реалізацію фонетичних, лексичних та синтаксичних норм, визначте особливості розмовного мовлення молодого покоління.

Діалог 1.

А. – Ну Расскажи / как ты отдыхаешь летом //

Б. – Ну как / как все люди отдыхаю // А ты знаешь/ тут я встретила Золотухину / и она мне рассказала / что наши девчонки/ вот с курса / ездили на Иссык-Куль / вожатыми//

А. – Какие ?

Б. – Короче / мы же сдали зарубежную литературу / а я не знаю / ты же последняя сдавала //

А. – Нет / не самая последняя //

Б. – Вот короче/ ты [нэнь] (наверное) ушла/ потом Золотухина там осталась / а декан пришла и [гвр`ит] (говорит) мол / девочки кто хочет поехать / на Иссык-Куль / там то ли спортивный лагерь какой-то / то ли [ч`о] вожатыми //

А. – Классно//

Б. – Я [гьт] (вот) знаю / что Лобастова поехала// Золотухина ее встретила / [г^р`ит] (говорит)такая загорелая приехала / [в^ш`э] (вообще) так понравилось сильно//

А. – [н`ич`о] (ничего) себе / блин / с [дноJ] (одной) стороны хотелось бы конечно туда / так чисто отдохнуть / но с другой стороны дети / опять //

Б. – Там [в^ш`э] (вообще) Алька [гь^р`илъ]/ она ездила два раза / там [в^ш`э] (вообще) [гыт] (говорит) лучше / даже чем Черное море / там вообщетак здорово / вот Ольга [гыт] (говорит) вот тоже / уезжать не хотели / в[^рп^рту] (аэропорту) сидели плакали / все загоревшие [т^к`и] (такие) / отдохнувшие / ну понравилось / в общем//

А. – Блин / классно/ а тут блин прокиснуть в этом городе дурацком /должен //

Диалог 2.

А. и Б. сидят в кафе.

А. – Посмотри/ все губы съела?

Б. - Нет/ еще осталось // Пойдем //

А. – Сейчас шапку надену //

Б. – А я сегодня без головы//

Диалог 3.

Преподаватель обращается к завкабинетом:

П. – Наталья Александровна / дайте мне пожалуйста Розенталя / практикум//

Н.А. – Белого или желтого?

П. – Все равно / нет/ лучше желтого//

Диалог 4.

Преподаватель заходит в аудиторию:

- Здравствуйте / французы //

- Немцы //

- Не мои //

Диалог 5.

На кухне разговаривают мать и дочь:

- Это тот мальчик / который..//
- Ааа этот (корчит неприятную мину) //
- Да//

Диалог 6.

В автобусе кондуктор обращается к пассажирам:

- Задняя площадка/ передаем на проезд//

Завдання 4

Проаналізуйте розмовні стереотипи з точки зору перебігу ситуації спілкування. Які ознаки розмовного мовлення (домінанти, компоненти) тут представлені? В чому полягає своєрідність розмовного мовлення?

1. В автобусе пассажир подает деньги кондуктору, кондуктор отдает билет: «Пожалуйста».

2. На улице:

- Девушка / вы время не подскажете//
- 17.45.

3. У автобусной кассы:

- Один на два по студенческому //

Кассир молча подает билет.

4. В автобусе кондуктор подходит к молодым людям:

- У вас что?

Те показывают студенческие билеты.

5. На улице:

- Мужчина / как пройти «Квант»//

6. В автобусе кондуктор:

- Кто-нибудь выходит на «Цирке»//
- Нет/ летим дальше //

Завдання 5

Знайдіть приклади розмовності у публіцистичних текстах (5 – 7 прикладів). З якою метою вони використовуються?

Завдання 6

Прослухайте уривок розмовного мовлення (на розсуд студента). Дайте характеристику морфологічним особливостям мовлення мовця, а також особливостям лексики та синтаксису.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Алефиренко Н. Ф.** Современные проблемы науки о языке [Текст]: учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Наука, 2005. – 345 с.
2. **Ахмаханова А. Е.** К вопросу об определении понятия «Лингвострановедение» / А.Е. Ахмаханова. – Режим доступа на 01.09.2017: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/63965.doc.htm
3. **Баранникова Л. И.** Общее и русское языкознание: Избранные работы / Л. И. Баранникова. – М. : Наука, 2005. – 345 с.
4. **Беликов В. И.** Социоллингвистика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 2001. – 211 с.
5. **Белл Р. Т.** Социоллингвистика. Цели, методы и проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Русский язык, 1980. – 327 с.
6. **Бондалетов В. Д.** Социальная лингвистика [Текст]: учебное пособие / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
7. **Валгина Н. С.** Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 304 с.
8. **Вайнрайх У.** Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – К. : Либидь, 1979. – 367 с.
9. **Владимирова В. Г.** К проблеме об обучении межкультурной коммуникации с использованием аутентичных пособий. – В. Г. Владимирова. – Режим доступа на 01.09.2017: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-3429.html?page=11>
10. **Крысин Л. П.** Социоллингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 1989. – 377 с.
11. **Мацюк Г. П.** До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві / Г. Мацюк. – Львів, 2008. – 432 с.
12. **Мацюк Г. П.** Етапи розвитку української соціолінгвістичної традиції / Г. П. Мацюк // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 17–22
13. **Мечковская Н. Б.** Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – Режим доступа на 01.09.2017: <https://coollib.com/b/261772>
14. **Ставицька Л. О.** Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови / Л. О. Ставицька // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 10–17.
15. **Хроленко А. Т.** Теория языка [Текст]: учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. / А. Т. Хроленко, В. Д. Бондалетов – М. : Восток – Запад, 2006. – 422 с.
16. **Швейцер А. Д.** Введение в социоллингвистику / А. Д. Швейцер, Л. Б. Никольский. – М.: Наука, 1978. – 211 с.

ТЕМА 2

СЦЕНІЧНЕ МОВЛЕННЯ

4 години

ПЛАН

1. Чи повинне відрізнятися сценічне мовлення від повсякденного мовлення тільки більшою витримкою і бездоганністю дикції, або також і особливими нормами вимови.

2. Чи можна і чи потрібно встановити на сцені дві орфоепічні норми: одну, орієнтовану на давньомосковську вимову, – для класичних п'єс ХІХ століття, і іншу, яка відображатиме сучасні норми вимови, – для п'єс із сучасного життя.

3. Чи можливе повне засвоєння двох орфоепічних норм артистами так, щоб при грі ця подвійність не заважала.

4. Наскільки сучасний глядач підготовлений для сприйняття давньомосковських норм вимови.

5. Чи відіграє зараз театр роль вчителя правильної вимови, зберігача традиційних норм.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Сценічне мовлення – одне з основних професійних засобів виразності актора. Входить в основний курс навчання акторській майстерності. Комплекс навчання передбачає перехід від побутової, спрощеної мови, що властива більшості абітурієнтів, до виразного яскравого сценічного звучання голосу актора. Навчання сценічному мовленню нерозривно пов'язане з формуванням пластичної волі, розвитком еластичності і рухливості дихальної і голосової апаратури, удосконаленням мовного слуху, постановкою голосу тощо.

У комплекс основних вимог до сценічної вимови, крім бездоганної дикції, входять: м'язова свобода і активність гортані і глотки; підвищена витривалість голосу, що дає можливість зберігати виразність і милозвучність за найрізноманітніших психофізичних навантажень; милозвучність тембрової системи і темброва рухливість, що обумовлюють уміння використовувати широку гаму обертонів; польотність – властивість бути добре чутним у залах для глядачів будь-яких розмірів і долати складні акустичні умови; обсяг звуковисотного діапазону; глибина і об'ємність голосу і подібне.

При цьому наявність загальних вимог та системного підходу до навчання в обов'язковому порядку поєднується з пошуком і розвитком індивідуальних

голосових особливостей кожного з майбутніх акторів, що не суперечать його психофізичним даним, але навпаки, проясняють і збагачують його природу. Інший раз на пошуки власної голосової індивідуальності у актора йде надзвичайно багато часу. Так, яскрава індивідуальність хриплатого, ніби зірваного, голосу В. Висоцького, дозволяє пізнавати його з першого слова, виробилася далеко не відразу.

У фільмі «Стряпуха» (1965) молодий актор В. Висоцький розмовляє (та й співає) ще кілька усередненим тенором. Вражає, як зміна одного компонента з арсеналу акторських засобів пізніше зробила актора практично невпізнаним, різко розширивши межі його професійного діапазону.

Характер і стиль сценічного мовлення змінювалися і розвивалися протягом всієї історії театру, виходячи з конкретних умов, акторських шкіл і творчих напрямків.

Так, закони класичної еллінської декламації були сформовані структурними особливостями античної драми, архітектурою театральних споруд, що могли вмістити багато тисяч глядачів. Вистави влаштовувалися на відкритому повітрі (нагадаємо, що ніяких мікрофонів або чогось подібного в ті часи не було і близько).

В європейському сценічному мистецтві, починаючи з епохи класицизму, особливості еллінської декламації були перетворені і розвинені. Вони трансформувалися в суворий канон урочисто-піднесеної, акцентовано ритмізованої, співучої манери виголошення тексту, що супроводжується широким статичним жестом, що підкреслює умовність сценічного мовлення.

Розвиток романтичного, а потім – реалістичного і особливо натуралістичного театрів звів у ранг закону зближення сценічного мовлення з розмовним, надаючи йому певну життєподібність, схожість з реальною дійсністю. Це відкрило перед акторами величезні творчі можливості: передачу через індивідуалізоване мовлення складних відтінків характерів і психології персонажів, їх соціального стану, біографії тощо. Відмова від декламаційного канону сформувала нові принципи сценічного мовлення, нерозривно пов'язані з художньою логікою конкретного спектаклю. Додаткові творчі можливості відкрилися і завдяки становленню та розвитку режисерського театру, зумовили величезну різноманітність трактувань сценічних творів.

Сучасні принципи сценічного мовлення були розроблені реформатором російського театру М. С. Щепкіним, який вніс у театральне мистецтво індивідуальний підхід до кожного сценічного образу. Тут, у Малому театрі, актори стверджували і вдосконалювали мистецтво виразного художнього слова, розкривали національні, фонетичні, колористичні особливості і поетичне

багатство російської мови. Цьому, безсумнівно, сприяли постановки п'єс О. М. Островського, що надали величезне значення лексичній розробці образів.

Нову еру розвитку сценічного мовлення на рубежі XIX та XX ст. почав К. С. Станіславський, він у своїй творчій системі узагальнив творчий досвід російського і світового реалістичного театру. Крім уваги до мовної техніки, пов'язаної з постановкою голосу, дикцією, вимовою і логікою мовлення, Станіславський розробив специфічну акторську техніку т. зв. словесної взаємодії. Вона спирається на створення образних уявлень, які, матеріалізуючи думку актора, відбиваються в його мовленні, роблячи її дієвою і впливовою на слухача / глядача. Тобто, основу техніки словесної взаємодії складає вміння сприймати партнера і впливати на нього.

На еволюцію сценічного мовлення та пошук оптимальних методичних шляхів виховання голосу впливав та продовжує впливати розвиток сучасних природничих наук – від фізіологічних досліджень І. М. Сеченова та І. П. Павлова про вищу нервову діяльність, до нейромоторної теорії коливання голосових зв'язок, розробленої в середині XX ст. французьким вченим Р. Юссоном.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

Виступіть у ролі режисера: зробіть фонетичну розбивку тексту і підготуйте рекомендації з використання норм вимови у класичній п'єсі XIX століття (візьміть на вибір 1 – 2 невеликі сцени обсягом приблизно на 3000 – 5000 знаків), своє рішення та вибір обґрунтуйте.

Завдання 2

Проаналізуйте вимову акторів у постановці класичної п'єси XIX століття в одному з театрів вашого міста: які норми вимови використовують актори, наскільки правомірним чи неправомірним є вибір саме таких норм літературної вимови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке [Текст]: учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Наука, 2005. – 345 с.

2. Ахмаханова А. Е. К вопросу об определении понятия «Лингвострановедение» / А.Е. Ахмаханова. – Режим доступа на 01.09.2017:

http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/63965.doc.htm

3. Баранникова Л. И. Общее и русское языкознание: Избранные работы / Л. И. Баранникова. – М. : Наука, 2005. – 345 с.

4. Беликов В. И. Социолінгвістика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 2001. – 211 с.

5. Белл Р. Т. Социолінгвістика. Цели, методы и проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Русский язык, 1980. – 327 с.

6. Белова А. Д. Лексична семантика і міжкультурні стереотипи / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2002. – № 7. – С. 43-48.

7. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика [Текст]: учебное пособие / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.

8. Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 304 с.

9. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – К. : Либидь, 1979. – 367 с.

10. Владимирова В. Г. К проблеме об обучении межкультурной коммуникации с использованием аутентичных пособий. – В. Г. Владимирова. – Режим доступа на 01.09.2017: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-3429.html?page=11>

11. Зарецький О. В. Ідіолект політика в жанрі громадсько-політичного інтерв'ю, полеміки, промови, дебатів / О. В. Зарецький. – К. : Либидь, 2008. – 124 с.

12. Крысин Л. П. Социолінгвістическіе аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 1989. – 377 с.

13. Мацюк Г. П. До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві / Г. Мацюк. – Львів, 2008. – 432 с.

14. Мацюк Г. П. Етапи розвитку української соціолінгвістичної традиції / Г. П. Мацюк // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 17–22

15. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – Режим доступа на 01.09.2017: <https://coolib.com/b/261772>

16. Ставицька Л. О. Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови / Л. О. Ставицька // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 10–17.

17. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н. П. Шумарова. – К. : Либидь, 2000. – 284 с.

ТЕМА 3

МОЛОДІЖНИЙ ЖАРГОН

4 години

ПЛАН

1. Загальне розуміння понять сленгу та жаргону: визначення та взаємозалежність.
2. Функціонування сучасного сленгу.
3. Основні особливості сленгу та жаргону сучасної молоді.
4. Підлітковий сленг.
5. Суто молодіжний сленг.
6. Сленг дорослих людей.
7. Соціальна група сленгів.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

На сьогодні молодіжний сленг по праву може стати самостійною дисципліною на факультетах мовознавства. Містить в собі величезну кількість інколи навіть феноменальних лінгвістичних словотворень, сучасний сленг молоді дивує своєю поширеністю і популярністю серед найрізноманітніших сфер нашої життєдіяльності. Це явище хоч і називається «молодіжним» сленгом, однак його не можна обмежити ні віком, ні соціальним середовищем застосування. На ньому говорять практично всі категорії людей на планеті. Але більше всього молодіжного сленгу зустрічається, зрозуміло, в мовленні підлітків (11 – 18 років). Давайте поговоримо про молодіжний сленг та його значення.

Саме слово «сленг» походить від англійського «*slang*» – жаргон, і несе в собі поняття молодіжного сленгу як сукупності діалектів, розмовного та побутового мовлення молоді. Можна виділити кілька загальних характеристик сленгу молоді, які об'єднуються під цим поняттям:

- конкретна адресація мовлення: коли співрозмовник хоче приховати сенс сказаного від інших осіб;
- бажання «влитися» в компанію, показати, що ти «свій»;
- економія часу, спрощення слів; це потрібно для тих, хто не хоче здатися «нудним» і повільним;
- можливість «блиснути» знаннями в цій області;
- спроба здатися молодше або, навпаки, старше свого віку;
- бажання здивувати, звернути на себе увагу оточуючих.

Дані визначення можна віднести до основних причин вживання молодіжного сленгу, приклади якого ми можемо розглянути нижче.

Слова молодіжного сленгу являють собою досить часто скорочені варіанти звичайного слова або навіть фрази. Наприклад, такий сучасний молодіжний сленг російської мови: *клава* – *клавиатура*, *имхо* – *имею свое собственное мнение, хочу озвучить*. А також сленг запозиченої лексики іноземної мови: *ава*, *аватарка* – *avatar*, *крейзи пипл* – *crazy people*, *афтенпати* – *after party*, який є найпопулярнішим у сучасному молодіжному сленгу. Але це зовсім неповна класифікація. Існує великий ряд прикладів із словника молодіжного сленгу, словотвір яких складний, а нерідко і зовсім неможливо виявити, як саме утворилося те чи інше слово. Але такі приклади можна спробувати згрупувати.

Підлітковий сленг

Підлітковий, або, по-іншому, шкільний сленг можна почути в будь-якому дворі, де зустрічаються хлопці та дівчата, приблизно одного віку до 15-16 років. Сленг російськомовних підлітків (приклади):

- *Тича* – *от «teacher» (учитель)*.
- *Шпора* – *шпаргалка*.
- *Тема* – *отлично, мне нравится*.
- *Бро* – *от «brother» (брат)*.
- *Зырить* – *смотреть*.
- *Стучать* – *ябедничать*.
- *Ништяк* – *хорошо, пойдет, неплохо*.
- *Труба, крышка* – *наказание за проделанные проступки*.
- *В лом* – *лень*.
- *Облом* – *когда действительное не совпало с ожиданием*.
- *Тормоз, тупак* – *тупой*.
- *В натуре* – *убеждение*.
- *Чувак, чувачок* – *парень, парнишка*.

Ці та багато інших слів та виразів відносять до підліткового сленгу.

Молодіжний сленг (17 – 30 років)

Суто молодіжний сленг, приклади слів якого ми наведемо нижче, поповнюється з кожним роком. Мабуть, це найоб'ємніша збірка «зіпсованих» слів – це сленг безпосередньо молоді. Словник їх, в основному, складається із слів та фраз, запозичених з іноземної мови. Такого поширення іноземна мова в російському варіанті досягла завдяки повсякденному її використанню, особливо у відомих соцмережах. Тому сучасний сленг молоді все більше схожий на мову американця або англійця з російським акцентом. Найбільш вживані з молодіжного російського сленгу приклади слів наступні:

- *Халява, халтура* – *бесплатно, безответственно*.

- *Красава – молодець.*
- *Рубить бабло, поймать куш – заработать, иногда нелегально.*
- *Чухнул – понял, а иногда в значении «смылся» – уехал, сбежал.*
- *Смотаться – сбежать за чем-нибудь.*
- *Братэлла, братуха – брат, ровесник.*
- *Колбаситься, тусить – танцевать, гулять по клубам и вечеринкам.*
- *Родаки – родители.*
- *Батя, дед – папа, отец.*

Ці слова молодіжного сленгу знайомі практично кожному з нас, тому що міцно увійшли в наш лексикон завдяки своїй поширеності, їх легко та швидко пізнають. У сучасному світі поширення нових слів, що належать до молодіжного (або підліткового) сленгу відбувається, в основному, за допомогою мережі Інтернет.

Сленг дорослих людей

Якщо сучасний молодіжний сленг багатий словами, то у даної вікової групи їх набагато менше, адже з роками людина стає все серйозніше і суворіше, і це також відбивається на її мовленні. Однак і дорослі нерідко використовують сленг, наприклад:

- *Ядрит-мадрит, ёклмн, елы-палы – досада, злость.*
- *Чертовщина – непонятная ситуация.*
- *Похабщина – порнография, вульгарность.*
- *Тяп-ляп – не качественно, на скорую руку тощо.*

Соціальна група сленгів

Крім загальних сленгізмів вікової групи, існує також і цілий ряд інших прикладів, що відносяться до різного роду діяльності, соціального статусу, до молодіжної субкультури, віросповідання, національності та іншого. Сучасний російський сленг молоді, словник якої нараховує понад 12 000 слів, містить у собі не просто перелік прикладів, але і поділений на велику кількість випадків, видів і форм вживання жаргону. Перерахуємо найбільш знайомі зі слів соціального молодіжного сленгу:

Комп'ютерний сленг: *сисадмин – системный администратор, лвл – уровень, забанить – заблокировать, блины – диски, мыло – электронная почта, виндець – аналогия с «капец» – провал, неудача; здесь: аварийное завершение Windows, лагать – тормозить, дрова – драйвера тощо.*

Студентський сленг: *степуха – стипендия, госы – государственные экзамены, автомат – получение оценки без дачи экзамена, ботанический сад – помещение, где готовятся наиболее старательные учащиеся, курсач – курсовая работа, лаба – лабораторная работа, хвосты – невыполненные вовремя задания тощо.*

Тюремний сленг: авторитет – старший, блатной – говорящий на местном жаргоне, барыга – заключенный коммерсант, черт – неприятная личность, общак – общая казна или имущество, смертник – осужденный пожизненно, косяк – проступок, малява – письмо, опущенный – прилюдно униженный тощо.

Сленг наркоманів або торговців наркотиками: дернуть струну – ввести иглу, подсадить – приучить к наркотикам, толкать – продавать товар, обдолбанный – накурившийся, афганка – сорт конопли из Азии; движок – шприц, дорожка – след от инъекций, пыхнуть – закурить, забить косяк – приготовить курительную смесь тощо.

Сленг лікарів: бэцэшиник – пациент с гепатитами В и С, кээсница – женщина, которой делали кесарево сечение, лыжник – держащийся за костыль, непруха – непроходимость кишечника, клиника – клиническая смерть, НЛО – не двигающийся лежащий объект (пациент в коме), подібне.

З цими та багатьма іншими сленговими словами молоді ми можемо ознайомитися у словнику. Молодіжний сленг навряд чи коли-небудь вичерпає себе. Навпаки, сучасний сленг молоді, словник якого поповнюється дуже швидко, вже став засобом спілкування не тільки друзів і однокласників. У багатьох сім'ях молоді батьки з дітьми спілкуються такими ж словами, не вважаючи їх зіпсованими. Існування і розвиток сучасного молодіжного сленгу багато в чому залежить від розвитку культури і соціального ладу, морально-етичного виховання, і багатьох інших факторів. І, судячи з усього, говорити «вуличною» мовою ми будемо ще дуже довго, якщо не завжди.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1

1. Знайдіть зайвий текст.
2. Розсортуйте п'ять текстів, що залишилися, за датами: 60-ті, 70-ті, 80-ті, 90-ті, 2000-ні роки.

1. Телка гламурная оказалась, как-бэ сортирный ангел, свисток рабочий у муклы. А этот олень – замкадыш на трудных щах, походу, он сам на эту телку фапал. Насовали ему за бычку, жабу из них обоих слепили, на форум линк кинули. Там флейма на тыщу первонахов, троллей и кгамщиков понабежало, модер все потер, всех заминусил, а меня по ай-ти в баня.

2. Масу зетил еный ховряк, в хлябом костре Москве мастырился клевай оклюга, на мастырку эбетой биряют скень юс. Поерчим на масовском остряке и повершаем да пулим шивару...

Массовской курехой стремыжный пендюх прохандырили трущи. Лохи биряли клыги и гомза. Кубу биряли брехать и в устреку кундяков и ергенят. А ламонные карюки курещали керески, ласые лащата грошались.

3. Когда мне полис хаер наголо попилит, я долго за цивильного проканывал. Даже предки мой фейс одобряли, еще бы прикид совковый завел, они бы глюки от кайфа словили. Но меня такие приколы стремали, я без хайратника себя факменом каким-то чувствовал. Герла моя тогда сперва надо мной стебалась, потом вообще скипнула. Я убитый ходил, сидел как обдолбанный, дринчил до крейзы, ничего не цепляло.

4. Хиляли по Бродвею, мне там один кореш шузы на каше обещал, взамен моих олдовфх и про котлы штатские гнал, но фраерок кинул, принес совпаршив какой-то рижский. Манюшки были, пошли в «Аист», но там жлобье визг устроило из-за моей барухи. Ко мне на хату ни как: шнурки в стакане. Поехали к ней, слушали чучу на костях, бараться настрою не было, так постиляли, пожамкались да вырубались.

5. Вчера на сейшн обломались попасть, внутри туча мочалок каких-то. Пришлось взять сестру и на Гоголях Яниса Абскайтиса пустить. Аскали, тут береза подгребля. Хорошо, на любров наткнулась. Потом сестеру в лом все стало, потопали в «Турист». Там системы никого, один знакомый утюг тусовался, вписал к себе, дал двадцать баксов взаймы. А на утро стопом по М2.

6. Там сперва ларек этот быки крышевали, и все по понятиям было. Потом приехали к ним на стрелку лузеры какие-то с пукалками, и тех и других на красное пустило. После разводящие прислали такого честенького пацана, и что? Алё-малё, по жизни забурел через год, вальты накрыли, бабос сосал в три горла, поляну уже не сек. Бакланил, словом, жестоко. Даже мусорам такой голимый беспредел терпеть запаadlo стало, они с ним вопрос и закрыли.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке [Текст]: учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Наука, 2005. – 345 с.

2. Ахмаханова А. Е. К вопросу об определении понятия «Лингвострановедение» / А.Е. Ахмаханова. – Режим доступа на 01.09.2017: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/63965.doc.htm

3. Баранникова Л. И. Общее и русское языкознание: Избранные работы / Л. И. Баранникова. – М. : Наука, 2005. – 345 с.

4. Беликов В. И. Социоллингвистика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. :

Просвещение, 2001. – 211 с.

5. Белл Р. Т. Социолінгвістика. Цели, методы и проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Русский язык, 1980. – 327 с.

6. Бєлова А. Д. Лєксична семантика і міжкультурні стереотипи / А. Д. Бєлова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2002. – № 7. – С. 43-48.

7. Бондалетов В. Д. Социальная лингвистика [Текст]: учебное пособие / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.

8. Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 304 с.

9. Вайнрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – К. : Либидь, 1979. – 367 с.

10. Владимірова В. Г. К проблеме об обучении межкультурной коммуникации с использованием аутентичных пособий. – В. Г. Владимірова. – Режим доступа на 01.09.2017: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-3429.html?page=11>

11. Зарецький О. В. Ідіолєкт політика в жанрі громадсько-політичного інтерв'ю, полєміки, промови, дебатів / О. В. Зарецький. – К. : Либидь, 2008. – 124 с.

12. Крысин Л. П. Социолінгвістическіє аспекти изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 1989. – 377 с.

13. Мацюк Г. П. До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві / Г. Мацюк. – Львів, 2008. – 432 с.

14. Мацюк Г. П. Етапи розвитку української соціолінгвістичної традиції / Г. П. Мацюк // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 17–22

15. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – Режим доступа на 01.09.2017: <https://coollib.com/b/261772>

16. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціально диференціяція української мови / Леся Ставицька. – К.: Наукова думка, 2005. – 464 с.

17. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лєксии української мови / Л. О. Ставицька. – К. Наукова думка, 2003. – 336 с.

18. Ставицька Л. О. Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови / Л. О. Ставицька // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 10–17.

19. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н. П. Шумарова. – К. : Либидь, 2000. – 284 с.

ТЕМА 4

НАРОДИ СВІТУ ТА МОВИ

4 години

ПЛАН

1. Раси, етноси, мови. Племінні мови, мова певної народності.
2. Мова як основа етнічної ідентичності та етнічний символ.
3. Мова і нація. Національні мови.
4. Процеси становлення національних мов (російської, української, білоруської, чеської, італійської, французької, англійської, німецької та ін.).

Питання для колективного обговорення:

1. Що таке плем'я, народність, народ, нація?
2. Як співвідносяться поняття «раса», «етнос», «нація»?
3. В яку історичну епоху починається становлення національних мов?

ЛІТЕРАТУРА

1. **Беликов В. И.** Социолінгвістика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 2001. – 211 с.
2. **Белл Р. Т.** Социолінгвістика. Цели, методы и проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Русский язык, 1980. – 327 с.
3. **Бондалетов В. Д.** Социальная лингвистика [Текст]: учебное пособие / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
4. **Крысин Л. П.** Социолінгвістическіе аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 1989. – 377 с.
5. **Мацюк Г. П.** До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві / Г. Мацюк. – Львів, 2008. – 432 с.
6. **Мечковская Н. Б.** Социальная лингвистика – Режим доступа: <https://coollib.com/b/261772>
7. **Хроленко А. Т.** Теория языка [Текст]: учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. / А. Т. Хроленко, В. Д. Бондалетов – М. : Восток – Запад, 2006. – 422 с.
8. **Швейцер А. Д.** Введение в социолінгвістику / А. Д. Швейцер, Л. Б. Никольский. – М.: Наука, 1978. – 211 с.

ТЕМА 5

МОВНА СИТУАЦІЯ

4 години

ПЛАН

1. Поняття мовної ситуації.
2. Мови міжетнічного спілкування: лінгва франка, койне, піджини.
3. Креолізація піджинів і креольські мови.
4. Міжнародні та світові мови. Інтерлінгвістика.
5. Штучні мови-посередники.
6. Білінгвізм та диглосія. Багатомовність.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Ахмаханова А. Е.** К вопросу об определении понятия «Лингвострановедение» / А.Е. Ахмаханова. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/63965.doc.htm
2. **Баранникова Л. И.** Общее и русское языкознание: Избранные работы / Л. И. Баранникова. – М. : Наука, 2005. – 345 с.
3. **Беликов В. И.** Социолингвистика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 2001. – 211 с.
4. **Белл Р. Т.** Социолингвистика. Цели, методы и проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Русский язык, 1980. – 327 с.
5. **Бондалетов В. Д.** Социальная лингвистика [Текст]: учебное пособие / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
6. **Крысин Л. П.** Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 1989. – 377 с.
7. **Мацюк Г. П.** До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві / Г. Мацюк. – Львів, 2008. – 432 с.
8. **Мечковская Н. Б.** Социальная лингвистика – Режим доступа: <https://coollib.com/b/261772>
9. **Хроленко А. Т.** Теория языка [Текст]: учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. / А. Т. Хроленко, В. Д. Бондалетов – М. : Восток – Запад, 2006. – 422 с.
10. **Швейцер А. Д.** Введение в социолингвистику / А. Д. Швейцер, Л. Б. Никольский. – М.: Наука, 1978. – 211 с.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З СОЦІОЛІНГВІСТИКИ

1. Соціолінгвістика як наука, її об'єкт, предмет.
2. Науковий статус, зв'язки з іншими науками.
3. Історія формування і становлення соціолінгвістики.
4. Теорія мовних змін Є. Д. Поліванова.
5. Теорія антиномій М. В. Панова.
6. Теорія соціальної обумовленості розвитку мови Вільяма Лабова.
7. Мова та мовлення.
8. Мовна варіативність і норма.
9. Літературна мова та її стилі. Поняття функціонального стилю.
10. Діалект, соціолект, аргі, жаргон, сленг як носії варіативності.
11. Сфери використання мови.
12. Вербальна або невербальна комунікація, комунікативна ситуація.
13. Мовне спілкування, поведінка, акт.
14. Комунікативна компетенція носія мови.
15. Мова і суспільство, мовна структура суспільства.
16. Мова та її соціальна диференціація.
17. Переключення і змішування мовних кодів.
18. Інтерференція.
19. Соціальна регуляція мовного спілкування.
20. Прояв соціального статусу і ролі особистості в мові.
21. Мовна соціалізація.
22. Комунікативна конфліктологія.
23. Мова та історичний розвиток суспільства.
24. Внутрішні і зовнішні мовні зміни.
25. Проблема «регресу» і «прогресу» у розвитку мови.
26. Закономірності мовних змін.
27. Основні напрямки соціальної еволюції мов.
28. Загальнокультурне і національно-специфічне в мові.
29. Природне і культурне в мові.
30. Проблема впливу мови на культуру.
31. Мови і народи світу.
32. Змішування мов. Креоли, піджини як засоби комунікативного контакту.
33. Міжнародні та світові мови, штучні мови-посередники.
34. Синхронна і діахронічна соціолінгвістика.
35. Макро- та мікросоціолінгвістика.
36. Теоретична, експериментальна та прикладна соціолінгвістика.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Російський мовний етикет у соціолінгвістичному аспекті.
2. Соціально-мовленнєві портрети носіїв сучасної російської мови (портрет бізнесмена, інтелігента, людини з простою мовою тощо).
3. Мовленнєва поведінка, комунікація студентства як соціальної групи.
4. Мовленнєва поведінка і соціальний статус особистості.
5. Соціолінгвістичні процеси у сфері міських найменувань (назви торгових точок, малі письмові жанри в міському спілкуванні: тексти щитової реклами, оголошення, наклейки та ін.).
6. Іншомовне слово в мовленні представників різних соціальних груп.
7. Мовленнєва поведінка емігрантів.
8. Російська мовна особистість у міжкультурній комунікації.
9. Соціальні та біопсихологічні фактори мовної поведінки людини.
10. Жестикуляція і міміка як культурний код.
11. Вивчення особливостей усної мови та її функціонування в лінгвістиці.
12. Гендерні особливості усного мовлення.
13. Лінгвогеографічний напрямок вивчення мови міста.

! *Реферативне дослідження виконується на листах формату А4, шрифт – Times New Roman, кегль – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, вирівнювання за шириною, без відступів між абзацами. Абзацний відступ – 1,25. Обсяг – 15 – 20 сторінок.*

КОРОТКИЙ СЛОВНИК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

1. Арго – таємна мова, що створюється з метою зробити мову соціальної групи незрозумілою для інших. Причини існування арго – це вираження експресії, елементів магічного ставлення до світу (не вчасно сказане слово може накликати нещастя, а тому звичайні слова замінюються арготичними, а деякі теми взагалі забороняються). У арго виникають певні відносини з літературною мовою. У певні періоди розвитку суспільства арготичні слова поповнюють літературну мову. Так, в сучасній російській мові інтенсивно йде процес арготизації.

Арготичні слова сьогодні активно проникають у засоби масової інформації (як друковані, так і інтернет-видання) та публічні виступи, промови (Наприклад – *«Пахан не буде боротися зі своєю малиною...»*; *«В суспільстві потрібно жити за законами, а не за поняттями»*). Запозичені з арго слова в літературній мові можуть суттєво змінювати своє значення. У арго, наприклад, *«гонник»* – халамидник, грабіжник, у молодіжному середовищі – *малокультурна людина*.

2. Діалект – територіальний різновид мови, характерний для мови переважно сільських жителів.

Основні властивості діалектів:

- соціальна і вікова обмеженість (це, головним чином, сільські жителі старшого покоління);

- обмеження сфери використання діалекту, в основному, побутовою комунікацією;

- поступове зникнення своєрідності у діалектній мові під впливом літературної мови.

3. Етнос – стійка соціальна група людей, що склалася історично, і характеризується єдністю території, мови, культури, економіки. Але найважливішим компонентом етносу є етнічна самосвідомість, тобто уявлення про спільність походження представників даної групи та їх протиставлення іншим етносам.

4. Інтерференція – процес взаємовпливу, асиміляції мов у мовленні білінгвів, що спостерігається на всіх підсистемах мови (інтерференція спостерігається в області фонетики, лексики, граматики, синтаксису).

5. Код – засіб, що використовується в комунікації людей (природні і штучні, машинні мови, сигналізація за допомогою прапорців, азбука Морзе).

Поряд з терміном код вживається і термін субкод – різновид, підсистема коду, комунікативний засіб меншого обсягу, більш вузької сфери використання (діалект, міське просторіччя). Субкод може дробитися на елементи нижчого рівня (літературна мова, наприклад, яка по суті є субкодом, членується на стилі).

6. Койне – засіб повсякденного спілкування, що об'єднує людей, які говорять на різних регіональних і соціальних варіантах мови.

Цей термін вживається для опису мовного життя великих міст, в яких перемішуються маси людей з різними мовними навичками. Міжгрупове спілкування в умовах міста вимагає вироблення такого засобу спілкування, яке було б зрозуміле всім. Так з'являються міські койне, що обслуговують потреби повсякденного спілкування різних груп міського населення. Поняття койне застосовують іноді й до письмових форм мови – наприклад, до латини, що використовувалась в якості мови середньовічної науки.

7. Комунікація – обмін інформацією, що представляє собою систему парних ролей.

Співвідношення ролей у таких парах може бути трояким:

- роль першого учасника (X) вище ролі другого учасника (Y);
- роль першого учасника нижче ролі другого;
- ролі обох учасників рівні.

У відповідності з типами рольових відносин ситуації спілкування можуть бути симетричні і асиметричні. Симетричні характеризуються рівністю соціальних ролей (відносини однокласників, друзів, товаришів по службі), асиметричні – це відносини соціальної переваги одного з учасників комунікації. Для асиметричних відносин характерна тенденція до експліцитності того, хто знаходиться у залежному положенні, тобто залежний мовець уникає редукції мовних засобів. У симетричних відносинах ступінь експліцитності залежить від відносин між учасниками ситуації: чим більше офіційні відносини, тим вище ступінь експліцитності, чим вони ближче, тим яскравіше проявляється тенденція до економії мовних засобів. Для асиметричних ситуацій характерне використання кодифікованих підсистем мови, для симетричних відносин вони не марковані (вони можуть обслуговуватися як кодифікованими підсистемами, так і не кодифікованими).

8. Комунікативна ситуація – соціальні особливості конкретної ситуації спілкування, що визначають вибір мовних засобів, які використовуються

учасниками комунікації. Комунікативна ситуація має певну структуру і складається з наступних компонентів: мовець (адресант), той, хто слухає (адресат), присутня певна тональність спілкування, тобто є певні відносини між мовцем і слухаючим (офіційна, нейтральна, дружня тональність), чіткою є мета спілкування, засоби спілкування (мова або її підсистеми), спосіб спілкування (усне або письмове мовлення), місце спілкування.

Ці компоненти ситуативно змінні. Зміна кожного з них веде до зміни ситуації спілкування. Наприклад, спілкування судді і свідка в залі судових засідань відрізняється офіційністю, якщо спілкування поза судового засідання, то воно стає більш вільним (змінюється місце спілкування). У реальному спілкуванні ситуативні змінні взаємопов'язані і кожна з них набуває певного значення при взаємодії з іншими. Якщо змінюється місце спілкування, то змінюється мета і тональність спілкування.

9. Креол – різновид контактної мови, яка виникає на основі піджини, але на відміну від нього виконує більш широкі комунікативні завдання, часто стає державною мовою. За розширення соціальних функцій відбувається зміна внутрішньої структури мови, більш різноманітним стає лексичний склад, ускладнюється граматики і синтаксис. Крім того, під впливом того, що, будучи державною мовою він пропагується засобами масової інформації, виникає система норм. Довгий час піджини і креоли сприймалися як варіанти європейських мов, що визначало зневажливе ставлення до них. В даний час в багатьох країнах спостерігається процес розширення соціальної функції піджинів, що призводить до їх перетворення в самостійні мовні системи.

10. Лакуни – відсутність у мові слів для вираження значень, властивих іншим мовам. Наприклад, в Англії розроблені різновиди адвокатської діяльності: уповноважений, повірений (attomey), адвокат, що має право виступати у вищих судах (barrister), стряпчий, консультує клієнтів, який виступає у нижчих судах (colicitor), юристконсул – адвокат вищого рангу. В російській мові цьому відповідає тільки одне слово – адвокат.

11. Літературна мова, або стандартна мова – кодифікована частина національної мови, придатна для комунікації в більшості соціальних сфер.

Літературна мова володіє рядом притаманних лише їй особливих властивостей:

- по-перше, вона обов'язково кодифікована – присутня стійка система норм, єдина і обов'язкова для всіх мовців, яка свідомо культивується і зберігається у свідомості;

- по-друге, це поліфункціональна система, яка в залежності від завдань комунікації поділяється на стилі та різновиди;

- по-третє, їй властива соціальна престижність, тобто пріоритетність порівняно з використанням нелітературних підсистем мови.

12. Мова – комунікативна, ієрархічна система підсистем (фонетика, лексика, морфологія, синтаксис) і одиниць, між якими існують певні відносини:

1) парадигматичні, в силу яких одиниці однієї підсистеми групуються і взаємно протиставляються (фонемати <т>, <д> протиставляються за глухістю-дзвінкістю і об'єднуються як приголосні);

2) синтагматичні – це відносини між одиницями однієї підсистеми, в силу яких вони зв'язуються один з одним (відносини між фонемами при їх взаємодії);

3) ієрархічні – це відносини між одиницями різних підсистем (фонема – слово).

13. Мовлення – індивідуальне використання комунікативної системи мови. Мовлення являє собою використання наявних мовних засобів і правил у мовному спілкуванні людей. Тому мовлення часто визначають як функціонування мови. Мовлення тісно пов'язана з мовою, оскільки мовлення – це практичне використання системи мови.

Однак, незважаючи на взаємозв'язок мовлення володіє набором специфічних рис:

1. Мова – система одиниць, засіб спілкування, а мовлення – реалізація цієї системи, її функціонування;

2. Мова має абстрактний характер, а мовлення матеріальне, зв'язане з конкретною людиною, носієм мови, а тому в мовленні коригується те, що є в мові;

3. Мова стабільна і статична, а мовлення активне і динамічне, для нього характерна висока варіативність;

4. Мова є надбанням суспільства, у ній відбивається «картина світу» не конкретного мовця, а всього народу, мовлення ж індивідуальне, воно відображає досвід окремої людини;

5. Для мови характерна рівнева організація, для мовлення – лінійна послідовність слів у мовленнєвому потоці;

6. Мова незалежна від ситуації спілкування, мовлення завжди ситуативно обумовлене.

Таким чином, мова і мовлення співвідносяться як загальне і приватне, система та її функціонування.

14. Мовленнєвий акт – конкретні дії мовця в рамках тієї чи іншої комунікативної ситуації. Наприклад, в ситуації купівлі товару можливий діалог, що включає різні мовленнєві акти: запит інформації (Скільки коштує? Хто виробник? З якого матеріалу зроблено?), повідомлення (Дві тисячі. Південна Корея. Натуральна шкіра), прохання (Відкладіть, будь ласка, я сходжу за грошима), звинувачення (Ви мені здачу неправильно дали).

15. Мовна політика – частина національної політики держави, яка регулює функціонування мов у багатомовному суспільстві, здійснює державний вплив на розвиток соціально-комунікативної системи суспільства. В залежності від того, як трактуються права народів, мовна політика може бути справедливою, спрямованою на захист та розвиток етнічних мов та дискримінаційною, яка обмежує права народів на розвиток мови і культури. Різновидами дискримінаційної політики є унітаризм і сегрегація. Унітаризм ігнорує національні відмінності, прагне до загальної асиміляції, стирання культурних, психологічних, мовних, побутових відмінностей між народами.

16. Мовна спільнота – сукупність людей, об'єднаних соціальними, економічними, політичними і культурними зв'язками, що здійснюють у повсякденному житті безпосередні контакти один з одним або з різними соціальними інститутами за допомогою однієї або різних мов, поширених у даній спільноті. При виділенні мовного співтовариства важливе з'єднання лінгвістичних і соціальних ознак. Якщо обмежитися лише лінгвістичними ознаками, то залишиться без уваги те середовище, в якому функціонує мова. Якщо враховувати тільки соціологічні, то поза увагою залишаться мови, що функціонують в даній соціальній спільноті.

17. Морфема – мінімальна значуща одиниця мови, яка самостійно вживатися не може. Наприклад: *москвичка* (корінь *москви* – місто, суфікс *-ич-житель*, особа чоловічої статі, суфікс *-к-* мешканка, а закінчення – жіночий рід, *однина*, *називний відмінок*).

18. Морфологічна типологія – один з перших підходів до класифікації мов, розроблена Августом і Вільгельмом Шлегелями, Вільгельмом Гумбольдом, Августом Шлейхером. Цей підхід враховує способи вираження граматичних значень і характер з'єднання в слові значущих частин (морфем).

У мовах світу існує два способи вираження граматичного значення:

- синтетичні, для яких характерне вираження граматичного значення всередині слова (за допомогою префіксу, суфіксу, флексії, наголосу);

- аналітичні – вираження граматичного значення за межами слова (за допомогою прийменників, сполучників, артиклів, допоміжних дієслів, службових слів).

У типології мов виділяються два типи морфемного устрою слова: фузію і аглютинацію. У фузії межі між морфемами нечіткі, вони ніби сплавляються (прийняти, взяти, стригти). Крім того, у фузійних мовах службові морфеми виражають одночасно кілька значень (стіна – закінчення а виражає жіночий рід, однину, називний відмінок). У аглютинативних мовах межі між морфемами виразні і кожна з них виражає тільки одне значення.

19. Норма – загальноприйняте вживання мовних засобів, сукупність правил, що упорядковують вживання мовних засобів у мовленні індивіда. Норма може бути імперативною (обов'язковою) та диспозитивною (не обов'язковою). Імперативна не допускає варіативності, наприклад, це стосується сталого наголосу. Диспозитивна допускає варіативність (наприклад, рухливий наголос).

У відповідності з рівнями мови виділяють такі типи норм:

- орфоепічні (норми вимови), пов'язані зі звуковою стороною літературної мови, її вимовою;

- морфологічні – пов'язані з правилами утворення граматичних форм слова;

- синтаксичні – пов'язані з правилами вживання словосполучень і синтаксичних конструкцій;

- лексичні – пов'язані з правилами слововживання, відбору і використання найбільш доцільних лексичних одиниць.

Мовна норма має такі особливості:

1) стійкість і стабільність, що забезпечує рівновагу системи мови;

2) літературна норма пропагується з допомогою засобів масової інформації, освіти. Це відрізняє її від нелітературної норми, яка закріплюється традицією і свідомо не культивується, не пропагується;

3) загальна розповсюдженість та загальнообов'язковість дотримання нормативних правил;

4) закріпленість норми літературною традицією;

5) динамічний характер, обумовлений розвитком системи мови;

6) можливість мовного плюралізму, тобто співіснування декількох варіантів, як наслідок взаємодії норми і новації, стабільності та мобільності, літературного і нелітературного компонента мовної системи.

20. Перемикання кодів – перехід мовця з одного коду або субкоду на інший залежно від умов комунікації. На цей процес можуть впливати умови комунікативної ситуації (зміна адресата, ролі мовця, тональності спілкування, теми). Механізми кодових перемикань забезпечують взаєморозуміння між людьми і забезпечують комфортність комунікації. Нездатність варіювати своє мовлення може призвести до комунікативних конфліктів. Механізми кодових перемикань спостерігаються у мовленні білінгвів в багатомовних суспільствах: в офіційній обстановці, при спілкуванні з органами влади використовується одна мова, а в побуті, в родинному колі – інша.

21. Піджин – контактна мова, що виникла для задоволення потреб комунікації. Цей вид контактних мов відрізняється нестійкістю, іноді вони виникають на нетривалий час. Найчастіше це варіант певної мови, пристосованої під комунікативну ситуацію. В історії розвитку людства піджини виникали для здійснення торгових контактів (російсько-китайський піджин, сабір), а також у великих колоніальних портах для комунікації колонізаторів з місцевим населенням.

22. Просторіччя – мова малоосвіченого міського населення, яке мало володіє літературними нормами. Просторіччя можна розглядати як різновид койне. Воно функціонує виключно в усній формі у вузькопобутових ситуаціях спілкування. У просторіччі з'єднуються риси різних діалектів і жаргонів. Однак, на відміну від літературної мови, використання мовних одиниць засноване на традиції, а не на нормі, а тому в просторіччі ширше представлено варіювання.

23. Речення – найбільш складна і самостійна комунікативна одиниця мови, що містить інформацію, яка відрізняється смисловою оформленістю і закінченістю.

24. Рідна мова – перша мова, засвоєна ще у дитинстві, навички використання якої зберігаються в дорослому віці і відрізняються високим рівнем комунікативної компетенції.

25. Сленг – мовні особливості представників різних професійних груп. Цей термін характерний, в основному, для західної соціолінгвістики і близький за значенням до поняття жаргону. Існування сленгу – наслідок професійної відособленості тих чи інших груп (комп'ютерний сленг). Іноді група може бути відділена як соціально, так і професійно (студенти-комп'ютерники).

26. Слово – мінімальна номінативна (називна) одиниця мови, що складається з морфем і фонем.

27. Словосполучення – це поєднання двох і більше слів, між якими існує смисловий і граматичний зв'язок.

28. Соціолект – сукупність мовних особливостей, властивих будь-якій соціальній групі (професійній, віковій). Прикладом соціолекту можуть бути особливості мови солдатів, школярів, хіпі. Соціолекти не являють собою цілісної комунікативної системи, і мовні особливості соціолекту поширюються на вживання слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій. Але зміна цих мовних елементів відбувається за загальномовними моделями та правилами.

29. Фонема – це неподільна і не значима сама по собі звукова одиниця мови, яка служить для розрізнення мінімальних значущих одиниць (морфем і слів). Наприклад, пот-бот-мот розрізняються звуками <п>, <б>, <м>, що представляють різні фонemi.

30. Функціональний стиль – система мовних засобів, що історично склалися і існують з певною метою, яка використовується в тій або іншій сфері спілкування. Згідно зі своєю метою кожен функціональний стиль вибирає з літературної мови ті засоби, які здатні найкращим чином виконати внутрішнє завдання стилю. З цієї точки зору кожен функціональний стиль являє собою складну систему, що охоплює всі рівні мови: вимова слів, лексико-фразеологічний склад мови, морфологічні засоби та синтаксичні конструкції.

ВРАЗКИ ЗАПИСУ ТЕКСТУ ДЛЯ СОЦИОЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

*Фрагменты телепередач программы «Север» ГТРК «Норильск» (2002 г.),
«Новости» ГТРК «Таймыр»*

Сегодня в Управлении пожарной безопасности ГМК прошло торжественное собрание // Его виновниками стали люди / посвятивши предприятию не один десяток лет / и заслужившие достойный отдых //

15 самых достойных работников / получили возможность выйти на достойный отдых по действующим льготным программам // Добрая и дружеская атмосфера царила на встрече до последней минуты // В адрес новоявленных пенсионеров / звучали теплые слова благодарности и пожелания достойно устроиться на новом месте //

Средства массовой информации сообщали уже о том / что в Эвенкии и Якутии сложилась пожароопасная ситуация // Дымовая из этих регионов / уже дошла до Таймыра // Аэропорт «Норильск» работает по фактической погоде / туман // А в Хатанге пришлось на время даже останавливать технику // Материал оттуда мы получили от наших коллег //

В Хатанге почти нулевая видимость // Дымовая завеса мешает работе авиаторов и портовиков // Видимость всего пятьдесят метров // ... Все авиарейсы задержаны // Авиалинии закрыты / в морском порту приостановлены работы по разгрузке судов // Если на улицах районного центра туман понемногу уходит / то на реке / не было видно даже противоположного берега // По сообщению авиаторов / на сопредельной с Таймыром территории / всюду дымовая завеса // Юго-восточные ветра несут этот дым и на Таймыр //

[с`од`н`а] (сегодня) мы / взяли / сняли карту с интернета / и здесь ясно и четко видно / сколько очагов / ээ / на территории Якутии / этого огня / пожаров //

Итак / изменить ситуацию может только активно синоптический процесс // Пока не активизируется северный ветер / смог от Хатанги не уйдет ///

Видеоматериал «Падение метеорита на Урале. Репортаж России-24»

На Урале сегодня упал метеорит / мощные взрывы в небе наблюдали жители на огромной территории в тысячи километров / Екатеринбурге / Челябинске / Кургане / Тюмени / и даже в Казахстане // Вспышки на высоте

примерно в пять километров сопровождалось сильным грохотом и были похожи на разрывы гигантских снарядов // После взрывов на небе остались облака / похожие на инверсионный след от самолета //

В Челябинске и других населенных пунктах выбило стекла в жилых домах / по последним данным более ста человек / обратились к врачам с порезами, травмами и ушибами // Часть метеорита попала в стену цинкового завода в Челябинске // Само небесное тело обнаружено в восьмидесяти километрах от города Садка //

Находившиеся в воздухе самолеты не получили повреждений / аэропорты работают в штатном режиме / все поезда идут по расписанию / а вот сотовая связь во многих городах отключилась / об этом сообщают очевидцы //

Я в данный момент нахожусь недалеко от города / за городом Челябинском / то / что удалось увидеть / это была яркая вспышка / такое ощущение / что сразу включили [н'эсако] несколько сотен лампочек / растворился в воздухе / и в общем /практически какой-то такой след / от там /// не знаю /// двигателя какого-то работающего /// куда улетел / траектория непонятна / потому что в воздухе все развеялось / связь работает очень плохо / удивительно / что вы дозвонились / потому что ни один / ни один мобильный оператор сразу не соединяет / по предварительной информации / что в Челябинске очень много домов осталось без окон / стекла повыбивало / и в общем-то достаточно серьезные были толчки / такое ощущение / что что-то происходит на поверхности земли //

То / что происходит по линии / значит / гражданского населения / я знаю / что сейчас идет эвакуация школ города / особенно речь идет о том центре / где особенно / в общем-то / были замечены взрывы и вспышки //

Свидетелями случившегося стали сотни тысяч человек / вот как описывает случившееся один из очевидцев в Кустанайской области / это Казахстан / только что в нашем городе на небе пролетел метеорит / яркий шар с огненным хвостом / размером с теннисный мяч / прочертил небо над Кустанаем / визуально показалось / что он упал где-то в центре города //

Десятки роликов / снятых очевидцами / выложены на ютубе / очевидцы очень эмоционально комментируют явление / и вот лишь некоторые цитаты //

Произошла вспышка ярко-белого света / осветившая все вокруг // Примерно через минуту / мощный хлопок // От удара акустической волны выбило все окна //

Мне жена позвонила / выходи кричит / там комета страшная // я выбежал на улицу/ но успел только грохот услышать //

Сначала шипение / потом яркий свет / очень яркий / потом тишина //
Через несколько секунд два толчка // Стекла повывибывало //

Утром сижу дома / вдруг на улице потемнело / потом красная вспышка //
Сначала думал / что показалось / выглянул в окно / в небе много дыма и тонкая
полоска / идущая к земле // Что взорвалось / не известно / наверное метеорит //

Сижу на зачете по математическому моделированию в городе Миасс / и
вдруг БАБАХ // Вспышка // Потом взрывы /// Сотовая связь пропала на
некоторое время ///

Окна разбились / цветы все упали / рыбки с ума сходят / собака забила
под кровать //

У меня была дикая истерика / когда в школе окна повывлетали ///
Надеюсь / все обойдется ///

Ну и сейчас на прямой связи со студией руководитель Национального
центра управления в кризисных ситуациях Владимир Степанов // А ///
Владимир Викторович /// А /// Здравствуйте // Какие версии случившегося
сейчас рассматриваются в министерстве //

Да /// Добрый день // Я должен отметить / что по оценке специалистов и
/// э /// информации / которая пришла с мест / действительно в семь сорок пять /
на территории Уральского Федерального округа /Курганской / Свердловской /
Тюменской / Челябинской областей / а также на территории Казахстана /
прошел метеоритный дождь / в результате чего были зафиксированы частичные
разрушения остекления верхних этажей зданий / должен отметить / что с
момента получения информации все силы и средства МЧС России были
приведены в режим повышенной готовности / это более двадцати тысяч
человек / которые приступили к обследованию территорий / уточнению
обстановки //

По состоянию на девять часов тридцать минут / по результатам
проведенной разведки и обследования / было выявлено что/ радиационный фон
на территории субъекта Российской Федерации находится в норме // Системы /
объекты энергетики / связи / транспортные инфраструктуры / и
жизнеобеспечения населения функционируют // Также функционируют
объекты ЖКХ // Отмечалась действительно / повышенная нагрузка / на сеть
электросвязи // На данный момент этот вопрос урегулирован / связь
восстановлена //

Должен отметить / что также проводится / тремя судами воздушными /
мониторинг воздушный / и вся необходимая информация будет доводиться до
населения // Каждые тридцать минут на телефоне доверия ///э /// национального

центра / главных управлений / а также на сайте /// и все жители могут получать информацию / что /// э /// будет изменяться на то или иное время //

А /// Владимир Викторович / и все-таки уточню /// э /// вот очевидцы сообщают / что в городах / во многих / в зданиях повывлетали стекла / исчезла сотовая связь // о каких еще последствиях известно Вам //

Как я Вам уже сказал / действительно / мы подтверждаем / что в отдельных высотных зданиях /// э /// повреждения /// повывлетали частично окна /// то / что частично была нарушена связь / но она на данный момент уже восстановлена //

В данный момент /// э /// теми группами / которые были определены для обследования территорий / проводится мониторинг и ситуации / и обстановки / и соответственно / по мере поступления информации / будут приниматься экстренные меры / для восстановления /// э /// тех или иных вопросов / которые будут отмечены // Для этого /// как я повторяю / у нас приведены все силы в режим повышенной готовности /

Угу /// Владимир Викторович / что Вам известно о пострадавших // Сколько их / и какого рода повреждения они получили //

Э /// на данный момент / действительно подтверждается что обратилось несколько десятков человек с повреждениями от разрушенных остеклений // Повреждения незначительные // амбулаторная помощь оказывается на месте // На данный момент никто не госпитализирован / в этом направлении работа медицинских учреждений продолжается / они также находятся в готовности / к обращению / и приему населения //

Владимир Викторович / спасибо // Я напомним / на прямой связи со студией был руководитель Национального центра управления в кризисных ситуациях Владимир Степанов //

Кадры / которые вы сейчас увидите / прислали на наш сайт мобильный репортер очевидцы произошедшего //

Сегодня / около девяти двадцать утра / я вышел на улицу / и увидел яркую вспышку мощного света у [сбятый] себя над головой // На улице было много людей / многие испугались / показалось / что это самолет в воздухе [взорвался] взорвался // не было звука ни двигателя / ни звука самого взрыва / лишь через минуту прозвучал очень мощный взрыв / за ним еще несколько / казалось / рядом вообще произошли //

Во многих домах нашей улицы стекла выбило / люди испугались / начали в МЧС звонить //

На этом /// наш видеоматериал закончен //

Ссылка на видеоматериал:

[https://yandex.ua/video/search?filmId=13089069123038997367&text=%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%B6%20%D0%BE%20%D1%87%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5\)](https://yandex.ua/video/search?filmId=13089069123038997367&text=%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%B6%20%D0%BE%20%D1%87%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5))

Анализ текста видеоматериала

«Падение метеорита на Урале. Репортаж России-24»

1. Жанр анализируемой нами телепередачи – сюжет из новостного блока с элементами событийного репортажа. Если действия в студии определенным образом запрограммированы, ведущий приблизительно знает, что и в какой последовательности он собирается сообщить, то репортаж о событиях, которые произошли и происходят на данный момент независимо от репортера. Его задача – по возможности точно, четко, быстро и достаточно подробно проинформировать об этом. Тип информации – когнитивная, сообщение новых сведений о событии, в наличии много цифровой информации, топографические названия.

2. Тема передачи – падение метеорита в Челябинске и других городах 15. 02. 2013. Последствия происшествия, свидетельства очевидцев, общение с руководителем Национального центра управления в кризисных ситуациях.

Цель выпуска – осведомить людей о произошедшем новом событии; разъяснить дальнейшие действия для пострадавшего населения; разъяснить позицию власти на счет происшествия.

3. Кроме того, что ведущий сообщает новость, общение происходит между ведущим и корреспондентом в телефонном режиме; кроме того – общение между ведущим и представителем властей (также в телефонном режиме). Общение происходит в прямом эфире, можно предположить, что речь ведущего определенным образом подготовлена, однако речь корреспондента или представителя властей – неподготовлена.

4. Студия в данном выпуске оформлена как обычно, оформление не играет никакой роли. Также следует отметить, что студия показывается в данном выпуске минимальное количество времени, гораздо большую роль играют кадры, которые показаны во время речи ведущего, а именно: кадры падения метеорита. Несмотря на общий спокойный тон ведущего (каким он должен быть в любой ситуации, даже при сообщении экстренных новостей), показанные кадры создают напряженный, тревожный тон.

5. Адресатом передачи являются все жители (как пострадавших областей, так и все остальные жители страны). Однако, следует заметить, что если для пострадавших областей информация передается в режиме новостного сообщения, то для пострадавших – также как инструкция, руководство к действию при повторении бедствия или каких-либо пагубных его последствий. В выпуске называются телефоны, по которым жители имеют возможность обратиться к властям.

6. Передача построена в форме информационного сообщения с элементами интервью с места событий, прочтением цитат из соцсетей с комментариями события, а также интервью в телефонном режиме с представителем властей.

7. Характер речи – и в кадре (ведущий, представитель властей), и за кадром (репортер, очевидцы). Таким образом, речь частично монологична, частично диалогична.

8. Тип передачи – частично подготовленная. Подготовлена речь ведущего, прочитанные комментарии, однако интервью в прямом эфире неподготовлено, кроме того, неподготовленным можем назвать речь репортера и свидетельства очевидцев. Но, несмотря на то, что передача содержала элементы прямого эфира, оператор у камеры, режиссер монтажа, ведущий выделяют какие-то детали, убирают «лишнее» – чтобы зритель, в конечном счете увидел определенно задуманную заранее зрелищно-звуковую интерпретацию события.

9. Имидж ведущего, как и оформление студии, не несет в данном выпуске совершенно никакой ни информативной, и эмоциональной, ни эстетической нагрузки. Речь ведущего литературная, правильная, чистая, красивая, не содержит диалектизмов, жаргонизмов, и т.п., никакой лексики ограниченного употребления. В речи дефектов нет. Говорит он, делая правильные паузы, акцентируя внимание как раз на том, что необходимо подчеркнуть, правильно произнося слова. Среди средств, которые обеспечивают единство содержания текста, во избежание повторов, используются местоимения, синонимы. Нельзя не отметить использование образных средств. Самые употребляемые средства, которые выражают логическое отношение между частями текста – это союзы, при помощи которых, говорящий облегчает адресату восприятия логики содержания, последовательность развития сюжета.

10. Так, вследствие полной подготовленности слов ведущего – его речь правильна во всех отношениях: построена согласно структурно-языковым, коммуникативно-прагматическим и этико-речевым нормам.

Нельзя то же сказать и о речи репортера, который если даже и произносил речь по определенной схеме, то она, все же, была не настолько подготовлена, как речь ведущего. В речи репортера можно отметить наличие тактовых пауз в нелогичных по смыслу местах; неуместные междометия; произношение некоторых слов с разговорно-просторечным оттенком.

В речи интервьюируемого представителя властей, в силу полной ее неподготовленности, отсутствуют четко обозначенные границы предложения, частые повторы, что вызвано внезапной спонтанностью речи. Также следует отметить употребление неуместных для литературной речи частиц, и постоянное повторение междометий (а, э). Нельзя сказать, что речь его разговорная, даже наоборот, она более похожа на канцелярский стиль, однако, элементы неподготовленной разговорной речи присутствуют. Грубых синтаксических или стилистических ошибок нет.

В целом, речь всех участников данного информационного выпуска считаем красивой, правильной, приближенной к литературной, кроме тех случаев, когда речь полностью неподготовлена и имеет вкрапления разговорного стиля.

ЗРАЗОК

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н-7.03

Маріупольський державний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

ЩОДЕННИК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРАКТИКИ
(вид і назва практики)

студента Іванова Івана
Івановича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Інститут, факультет, відділення філології та масових
комунікацій

Кафедра, циклова комісія російської філології та
перекладу

освітньо-кваліфікаційний рівень
бакалавр

напрямок підготовки
філологія

спеціальність Мова та література
(російська)

(назва)

3 курс, група РФ – 14

ЗРАЗОК

Студент _____ Іванов Іван
Іванович _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на підприємство, організацію, установу – МДУ

Печатка
підприємства, організації, установи „06” лютого 2017 року

_____ зав.каф.РФП МДУ, доц. Ю.О.
Голоцукова _____
(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи – МДУ

Печатка
Підприємства, організації, установи “25” лютого 2017 року

_____ зав.каф.РФП МДУ, доц. Ю.О.
Голоцукова _____
(підпис) (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Календарний графік проходження практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики					Відмітки про виконання
		1	2	3	4	5	
	2	3	4	5	6	7	8
1.	Установча конференція в МДУ	X					Виконано
2.	Отримання завдань з соціолінгвістичної практики	X					Виконано
3.	Складання соціолінгвістичного глосарію	X	X				Виконано
4.	Анотування статей з соціолінгвістичної тематики		X				Виконано
5.	Пошук тексту для аналізу		X				Виконано
6.	Аналіз тексту телепередачі			X			Виконано
7.	Оформлення звітних матеріалів соціолінгвістичної практики			X			Виконано
8.	Підсумкова конференція в МДУ			X			Виконано

Керівники практики

від вищого навчального закладу _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Робочі записи під час практики

Вміння та навички, набуті під час практики

ЗРАЗОК

Основні труднощі, що виникли на практиці

ЗРАЗОК

Загальний висновок студента щодо проходження практики

ЗРАЗОК

Відгук і оцінка роботи студента на практиці

ЗРАЗОК

Керівники практики від вищого навчального закладу:

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 20 __ року

Дата складання заліку « _____ » _____ 20 __ року

Оцінка:

за національною шкалою _____

(словами)

кількість балів _____

(цифрами і словами)

за шкалою ECTS _____

Керівники практики від вищого навчального закладу:

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

1. **Алефиренко Н. Ф.** Современные проблемы науки о языке [Текст]: учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Наука, 2005. – 345 с.
2. **Бараникова Л. И.** Общее и русское языкознание: Избранные работы / Л. И. Бараникова. – М. : Наука, 2005. – 345 с.
3. **Беликов В. И.** Социолингвистика / В. И. Беликов, Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 2001. – 211 с.
4. **Белл Р. Т.** Социолингвистика. Цели, методы и проблемы / Р. Т. Белл. – М. : Русский язык, 1980. – 327 с.
5. **Белова А. Д.** Лексична семантика і міжкультурні стереотипи / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2002. – № 7. – С. 43-48.
6. **Бондалетов В. Д.** Социальная лингвистика [Текст]: учебное пособие / В. Д. Бондалетов. – М. : Просвещение, 1987. – 160 с.
7. **Валгина Н. С.** Активные процессы в современном русском языке: Учебное пособие для студентов вузов / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2001. – 304 с.
8. **Вайнрайх У.** Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – К. : Либидь, 1979. – 367 с.
10. **Зарецкий О. В.** Ідіолект політика в жанрі громадсько-політичного інтерв'ю, полеміки, промови, дебатів / О. В. Зарецкий. – К. : Либідь, 2008. – 124 с.
11. **Крысин Л. П.** Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Просвещение, 1989. – 377 с.
12. **Мацюк Г. П.** До витоків соціолінгвістики: Соціолінгвістичний напрям у мовознавстві / Г. Мацюк. – Львів, 2008. – 432 с.
13. **Мацюк Г. П.** Етапи розвитку української соціолінгвістичної традиції / Г. П. Мацюк // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 17–22

15. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференція української мови / Леся Ставицька. – К.: Наукова думка, 2005. – 464 с.

16. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. О. Ставицька. – К. Наукова думка, 2003. – 336 с.

17. Ставицька Л. О. Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови / Л. О. Ставицька // Соціолінгвістичні студії. – К., 2010. – С. 10–17.

1. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму / Н. П. Шумарова. – К. : Либідь, 2000. – 284 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Ахмаханова А. Е. К вопросу об определении понятия «Лингвострановедение» / А.Е. Ахмаханова. – Режим доступа:

http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/63965.doc.htm

2. Владимирова В. Г. К проблеме об обучении межкультурной коммуникации с использованием аутентичных пособий. – В. Г. Владимирова. –

Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-3429.html?page=11>

3. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика – Режим доступа:

<https://coollib.com/b/261772>

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять з дисципліни
«Соціолінгвістика»

для студентів 3 курсу спеціальності 035 Філологія
«Мова та література (російська)»

Укладач – Неллі Анатоліївна Гайдук

